

igaz értékmérő. Megmérték általa a könyv és a mű iránti érdeklődés, mérlegre kerülnek a valóságos és vélt értékek. Az aukció jó szolgálatot tehet abban is, hogy feltérképezzük, milyen sok kultúrtörténeti értékkel rendelkezünk." Minderre – tegyük hozzá, még inkább alkalmas ez az összesített kumuláció, Szinainé László Zsuzsa gondos szerkesztői tevékenységének produktuma.

A két darabból álló háromkötetes kézikönyv az eligazító bevezetés után két nagy részből áll. Az első két kötet (a teljes 1. darab és a 2. darab első fele) tartalmazza az aukcióra került művek betűrendes bibliográfiáját; a 3. kötet pedig (a 2. darab második fele) a tájékozódást megkönnyítő különböző mutatókat, indexeket. A bibliográfia az árverési tételek közül azokat, amelyek több művet, több önálló címet foglalnak magukban, "per"-számmal tagolja, s ezekben az esetekben az indexek nem a tétel egészére, hanem a "per"-számmal jelölt egyedi dokumentumokra hivatkoznak. Az egyes tételekben a bibliográfiai leírás után helyet kapnak a mű tipográfiájára, illusztrációira, művészi kivitelezésére, illetve a kötésére vonatkozó megjegyzések-utalások is, amelyek a könyvművészet és a könyvkötészet iránti érdeklődőknek nyújtanak hasznos gyakorlati eligazítást. Nem hiányzanak a

tételekből az ún. hatósági értékítételek sem (pl. külföldre nem vihető, egyedi védettséget érdemel). Végül: utalnak az árverésre, amelyen a mű kalapács alá került, s közlik a kikiáltási és az elért árat, amelyen az adott dokumentum ténylegesen elkelt.

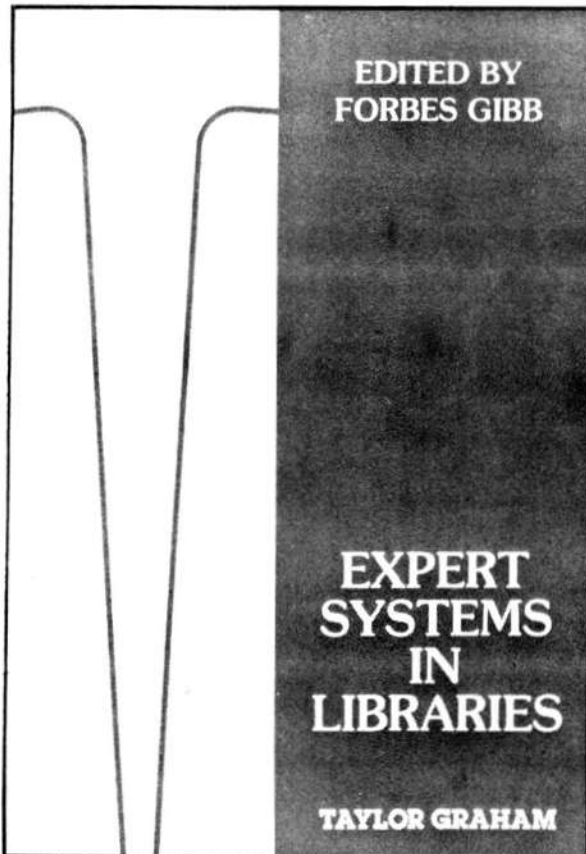
Az egyetlen betűrendbe sorolt árverési tételek közötti tájékozódást – a bibliográfiai részben található számos utalón kívül – nyolc mutató könnyíti meg: tárgy-, formai (első kiadások, számozott és dedikált művek, minikönyvek stb.), névmutató (a szerzők kivételével), a szellemi és a művészeti közreműködők mutatója, sorozati, földrajzi és portrémutató. Ezt követően külön betűrendes szójegyzék tartalmazza a leggyakoribb magyar rövidítéseket és könyvészeti kifejezéseket angol és német nyelvű értelmezésekkel. A tartalomjegyzéknek, a bevezetésnek és a tárgymutatónak szintén van angol és német nyelvű változata, ami lehetővé teszi a kézikönyv külföldi használatát.

A magyar könyvgyűjtő új kézikönyve fontos eredménye és kiegészítése a nemzeti könyvtár bibliográfiai tevékenységének.

Fülöp Géza

(ELTE Könyvtártudományi tanszék)

Szakértő rendszerek a könyvtárakban

Expert systems in libraries. Proceedings of a conference of the Library Association Information Technology Group and the Library and Information Research Group, November 1985. London: Taylor Graham, 1986.*

Egy 1985-ös konferencia 1986-ban megjelent anyagát tartalmazza a kötet, mégis igen aktuális mind a mai napig. Mindenekelőtt azért, mert a szakértő rendszerek igen bonyolult problémájáról közérthető módon szól. Nem szabad szem elől tévesztenünk azt sem, hogy – kongresszusi anyagról lévén szó – a hosszú átfutási idővel készülő kézikönyvekkel szemben még versenyképes lehet.

Az első írás *áttekintés* a szakértő rendszerekről. Megtudhatjuk belőle, hogy a szakértő rendszerek meghatározása sokszor körülbelüli, szakemberként változik. A terminológiai bizonytalanság ellenére ezeknek a rendszereknek vannak jól körülírt alaptulajdonságai. A szerző kiemeli, hogy a szakértő rendszerek működése a dolog természeténél fogva egy-egy szűk területre korlátozódik.

A szakértő rendszerek első összetevője a *tudásbázis*, azaz az adott területről származó tények, összefüggések és heurisztika összessége. Ennek egyik lehetséges megvalósítását a szabályalapú rendszerek jelentik, amelyek a HA...AKKOR relációra

* A kötetre alapozva, a témát bővebben tárgyaló szemleletulmány jelent meg a *Könyvtári Figyelő* 1991. évi 2. számában.

épülnek. A tudásreprezentáció másik fő formája a szemantikai hálók kialakítása, a harmadik pedig a (tudás)keretek (frames) alkalmazása.

Olvashatunk az áttekintésben az *adatvezérelt* és a *célvezérelt döntési stratégiáról* is. Megtudjuk, hogy kifinomultabb rendszerek mindkét stratégiát alkalmazzák, de a célvezérelt stratégia általában hatékonyabb, mint az adatvezérelt, mivel kisszámú bemenőadat esetén is több lehetséges megoldáshoz vezet. A további részletekkel szolgáló és sok, a könyvtárosokhoz közelálló példával illusztrált írás bármilyen területen dolgozó szakember számára jó bevezetés a témába.

A második dolgozat a szakértő rendszereket szolgáló *szoftver fejlesztésének* kérdéseivel foglalkozik. A fejlesztés gyakran előforduló lassúsága arra készítette a szakembereket, hogy újabb, gyorsabb munkát lehetővé tevő szoftvermegoldásokat alkalmazzanak. Ezt a megközelítést taglalja részletesen az írás. Kitér azokra az esetekre is, amikor nem szükséges önálló szakértő rendszer kiépítése, hanem pl. ún. héjakat fejlesztenek ki, amelyek "utólag" tölthetők fel a tudással.

A szakértő rendszerek fejlesztői eddig viszonylag keveset foglalkoztak a *tudás feltalálási helyével* kapcsolatos ismeretekkel, pedig ez utóbbi a könyvtári tájékoztató munka központi kérdése. Az e területen működő és fejlesztés alatt álló szakértő rendszerekkel foglalkozó írás a tájékoztató munka tág értelmezése alapján ebbe a körbe sok információs szakembert von be, így pl. az online közvetítőket is. Itt és a későbbi írásokban is igyekeznek a szerzők eloszlatni azt a félelmet, hogy a szakértő rendszerek fölöslegessé tennék a könyvtárosok munkáját, sokkal inkább arra hívják fel a figyelmet, hogy ezek a rendszerek a rutinmunkától mentesíthetik a könyvtárosokat.

Az *Expert System for Referral* fejlesztési program a British Library támogatásával jött létre a University of London központi információs szolgálatánál. A program fő célja olyan alkalmazás megvalósítása, amelynek segítségével bemutathatják a könyvtárosoknak a szakértő rendszerek jellemzőit és lehetőségeit. A tanulmány részletesen ismerteti a program működő prototípusrendszerét, a PLEXUS rendszert, amely a felhasználót problémájának megfelelő információforrás azonosításában segíti egy jól körülhatárolt szakterületen, a kertészet körében.

Az ugyancsak bemutatott *Expert Assistant*, a University of Massachusetts programja azzal a céllal indult, hogy egy információkereső rendszerbe

beépítsen egy olyan intelligens interfészt, amely többek között ismeri a felhasználók különböző típusait, az információkérés megformálásának módszereit, a különböző keresési stratégiákat, felhasználói modelleket alkot, és az információkérés folyamatában felépíti az információs igény modelljét. Ezek alapján keresési stratégiát alakít ki, majd megjeleníti az információt, és magyarázatot ad a rendszer működésére.

A City Universityben fejlesztés alatt álló *intelligens információkeresési interfész* elsősorban azokat a funkciókat kívánja ellátni, amelyeket a humán közvetítő tölt be, amikor a felhasználóval konzultál az elvégzendő keresésről.

Az osztályozás területén a kötet még nem számol be működő szakértő rendszerekről, érdekesek viszont az e területen folyó kutatások. A University of Strathclyde kutatócsoportja a könyvtártudomány és informatika területén megjelenő *monográfiák osztályozását* vizsgálta. A kutatás célja az volt, hogy kifejlesszenek egy prototípusrendszert, amely megfelelő adatbemenetre válaszként osztályozási jelzeteket ad ki. A kutatási programban a Dewey Tizedes Osztályozást használták. Egyaránt foglalkoztak "kemény" és "lágy" terminológiájú területekkel, azaz a természettudományokkal és a műszaki szakterületekkel, illetve a társadalomtudományokkal. Megismerjük, hogy milyen problémákkal kell egy ilyen rendszernek szembenéznie, és hogyan oldhatók meg ezek. Választ kapunk arra a kérdésre, miért van szükség ezen a területen szakértő rendszerekre.

Mivel a katalogizálás is szabályok által vezérelt folyamat, a vele kapcsolatos döntéshozási mechanizmusok egy része automatizálható. Az ezzel foglalkozó dolgozat szerzője felveti azt a kérdést, hogy mennyire adnak választ kérdéseinkre az adatok és a katalogizálási szabályok. Kiderült, hogy a szabályokból levont tudás nem mindig elégséges a katalogizáláshoz. Gyakran csak emberi döntés segíthet a bibliográfiai feltételek megállapításában, ami a szakértő rendszerek esetében legegyszerűbben *menürendszer* felépítésével oldható meg. Erre részletes példát ad a szerző.

A kötetet bibliográfia teszi teljessé, amely a témának a hetvenes évek végétől a nyolcvanas évek közepéig (ide értve még 1986-ot is) szakirodalmából válogat.

Koltay Tibor

(Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár)